

گروه پژوهش هنر پردیس بین‌المللی کیش / دانشگاه تهران

پیوست ۱

برخی از اجزای طرح تحقیق [برای نمونه‌سازی طرح‌نامه اجمالی و تفصیلی]

۱. عنوان تحقیق

موضوع انتخابی باید دقیق و محدود باشد. موضوعات گسترده و وسیع، مانند تاریخ هنر، تاریخ هنر جهان، تاریخ هنر ایران، تاریخ نقاشی، تاریخ نقاشی جهان، تاریخ نقاشی ایران، و موضوعاتی نظیر این‌ها، عنوان‌های کلی و گسترده هستند. بهتر است (باید) موضوع از کلی به جزئی محدود شود.

عنوان تحقیق، شناسنامه و هویت تحقیق است و بر اساس هدف، مشخص می‌شود. عنوان، تنها یک اسم نیست، بیان‌کننده محتوای تحقیق نیز هست و نوع کار را نشان می‌دهد. مطلوبیت عنوان به این است که دارای خصوصیات زیر باشد: مطابقت عنوان و محتوا/ حقیقی بودن عبارت عنوان/ پرهیز از عنوان‌های شاعرانه و مشتمل بر تعابیر استعاری و مجازی و احساسی/ وضوح و شفافیت/ پرهیز از الفاظ چندپهلوی و مبهم و مهجور/ موجز بودن/ جامعیت و مانعیت/ مشخص بودن حد و مرز موضوع/ میکرو [جزئی/ محدود] بودن [موضوع از طریق عنوان باید چندان کوچک و محدود شود که پژوهشگر با دقت و ژرف‌نگری، در فرصت زمانی مناسب، از عهده نوشتن آن برآید].

۲. معرفی موضوع و بیان مسئله تحقیق

بازکردن موضوع تحقیق و بیان وسعت و بار مسئله تحقیق (به صورت مستند)/ ذکر نیازهای مرتبط با مسئله و ابعاد مسئله‌آمیز آن/ ... پرهیز از ذکر مطالب بدیهی، کلی‌گویی و تکرار مطلب و هم‌چنین مقدمه چینی].

۳. اهمیت و ضرورت تحقیق

در این مورد پژوهشگر باید مشخص کند که موضوع تحقیق چه اهمیتی دارد و ضرورت‌های انجام این پژوهش و فواید علمی یا کاربردی آن [ذکر پیشنهادهایی که پس از انجام تحقیق، به صورت پیشنهادات تازه و راهبردهای اجرایی به دست می‌آید مورد نظر نیست]، چیست و نتایج آن در چه زمینه‌ای از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ مثلاً:

- اهمیت این تحقیق در ارتباط با نظریه‌های موجود چیست؟
- نقش نتایج تحقیق در ارائه مدل، الگو، نظریه جدید یا توسعه و بسط [و اصلاح] نظریه‌های قبلی چگونه است؟
- نتایج این تحقیق در غنا بخشیدن به ادبیات موضوع چه نقشی دارد؟
- اهمیت نتایج تحقیق برای هنرمندان، مدرسین، مدیران و برنامه‌ریزان هنری، مصرف‌کنندگان و مخاطبان و دیگران چیست؟
- نتایج مثبت این تحقیق در ابعاد آموزشی و پژوهشی چه اثری دارد؟

۴. بیان پیشینه تحقیق و مرور سابقه موضوع

در پیشینه تحقیق [ادبیات تحقیق و پژوهش‌های مرتبط] باید توضیح مختصر یا مفصلی درباره پژوهش‌هایی که پیش از این، روی موضوع انتخابی و موضوعات نزدیک به آن انجام شده ارائه شود. در این بخش، در واقع باید به ذکر پژوهش‌هایی پرداخت که محقق قصد دارد یافته‌های آن‌ها را تکمیل کند، اشتباهات آن‌ها را رفع نماید و یا نتایج آنها را رد کند. بنابراین نکات قابل توجه در این بخش عبارتند از: بررسی کامل متون پژوهشی مرتبط با موضوع پژوهش / ذکر سابقه دیدگاه‌ها و تحقیقات در زمینه موضوع (و بیان کمبودها و اشکالات آن‌ها) تا معلوم شود چه ارتباطی با تحقیق ویژه مورد نظر دارند/ در سه مرحله: الف. معرفی شناسنامه‌ای، ب. معرفی توصیفی و تشریحی، ج. معرفی تحلیلی و انتقادی/ با اولویت‌بندی: منبع‌شناسی دانشگاهی و غیردانشگاهی داخلی و خارجی جدید به قدیم.

*در معرفی شناسنامه‌ای منابع، می‌بایست تمامی مشخصات اثر و مؤلف/مؤلفان، نشر و سایر اطلاعات لازم به دقت و با فرمتی یکسان در تمام پیشینه، ذکر شوند.

* در معرفی توصیفی و تشریحی، تیترا و فصل‌بندی‌های احتمالی و مواردی از این دست، بدون قضاوت، معرفی می‌شوند.

* در معرفی تحلیلی و انتقادی، نقاط ضعف و قوت [با تأکید بر نقاط ضعف] پژوهش مورد بررسی در نهایت احترام بیان می‌شود.

*بر اساس اعتبار پژوهشی، ابتدا مقالات علمی [اولویت با مقالات مستخرج از پژوهش‌های دانشگاهی]، رساله‌ها و پایان‌نامه، کتاب‌های تخصصی، سایر مقالات و ... معرفی می‌شوند.

این بخش باید پاسخگوی این پرسش‌ها باشد:

- آخرین تحقیقاتی که روی موضوع، صورت گرفته، کدام‌اند؟
- آیا همه یا بخش اعظم آن آثار به موضوع پژوهش ارتباط دارد؟
- چه بخش‌هایی از هر کدام آنها، به ریزموضوعات پژوهش ارتباط دارد؟
- آیا در مجموع، آثار معرفی شده، دیدگاه‌های گوناگون را اعم از مثبت و منفی، و موافق و مخالف، منعکس ساخته است؟

اهمیت و برخی فواید بررسی پیشینه تحقیق و مرور سابقه موضوع

با بررسی دقیق سوابق و پیشینه پژوهش می‌توانید:

۱. مفاهیم کلیدی مسئله را بهتر درک کنید و با تکیه بر پیشینه تحقیقات گذشته، بتوانید بین مسائل مختلف تحقیق، رابطه برقرار نمایید؛
۲. شناخت کمبودها و خلأهای پژوهشی کارهای گذشته و استفاده از آنها برای پیشبرد کار پژوهشی خود؛
۳. تأکید بر ضرورت پژوهش فعلی با نشان دادن این کمبودها؛

۴. استفاده از تجربیات مفید محققان قبلی و یافتن ابزارها و روش‌های مناسب و تجربه شده برای پژوهش؛
۵. فراهم شدن زمینه برای تدوین بهتر فرضیه‌های تحقیق؛
۶. آشنایی با روند تحقیقات آینده پژوهشگران با استفاده از پیشنهادها برای تحقیقات آینده؛
۷. آشنایی با کسانی که در موضوعات مشابه کار کرده‌اند.
۸. از افتادن به دام دوباره‌کاری، پیشگیری کنید.
۹. اجتناب از قرارگرفتن در معرض اتهام سرقت پژوهشی.

برخی اشتباهات معمول در بررسی پیشینه تحقیق و مرور سابقه موضوع

اشتباهات معمول در بررسی پیشینه، در بین پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلی بیشتر به چشم می‌خورند. بسیاری از پایان‌نامه‌ها و رساله‌هایی که یا با قضاوت شتاب‌زده و صریح، حکم کرده‌اند: «هیچ تحقیقی درباره این مسئله یافت نشد»، یا تعداد بسیار کمی از تحقیقات مرتبط را معرفی کرده‌اند. در برخی موارد نیز که نقد و تحلیلی صورت گرفته است، به شکل منطقی، ضرورت تحقیق کنونی توجیه نشده است و یا آدرس‌دهی تحقیقات پیشین، ناقص است و نقص‌هایی دیگر از این قبیل.

توجه به اشتباهات زیر و سعی در پرهیز از آن‌ها می‌تواند از بروز نقص‌های مختلف از جمله موارد مزبور پیشگیری کند:

- عدم تعریف دقیق مسئله و مفاهیم کلیدی آن؛
- تنبلی یا شتاب‌زدگی در جست‌وجوی منابع؛
- پیشینه تحقیق خود را فقط بر یک یا دو مقاله گذاشتن؛
- تأکید بر نتایج تحقیقات و غفلت از روش‌ها و ابزارها - قضاوت درباره تحقیقات، روش‌ها، مسائل و نتایج تحقیقات دیگران، پیش از فهم درست آنها.

۵. بیان سؤالات [اصلی و فرعی]

سؤالات باید با جملات استفهامی (سؤالی و به صورت روشن و شفاف و بدون ابهام بیان شوند و هماهنگ با عنوان و مساله تحقیق باشند. هم‌چنین باید بتوانند نکاتی جزئی‌تر و دقیق‌تر از یک موضوع کلی و وسیع‌تر را مشخص کنند. محدوده سوال باید معین باشد؛ یعنی به جنبه‌های کاملاً مشخصی بپردازد که پژوهشگر بتواند در یک تحقیق مشخص، اطلاعات را جمع‌آوری و تحلیل کند. سؤال ویژه و اختصاصی یا سوال مادر [اصلی]، می‌تواند خرد شده و از درون و حاشیه آن، پرسش‌های دیگری (فرعی) مطرح شوند. تعداد سؤالات نباید زیاد باشد. بهتر است یک سؤال اصلی و چند سؤال فرعی طرح شود. سؤالات باید باز باشند [نه بسته و با جواب‌های آری یا نه].

نوع پرسش و مسئله تحقیق

اغلب پرسش‌های تحقیق با فهرست «پنج دبلیو اچ» (5WH) [که به پنج دبلیو و یک اچ، نیز معروف است، آغاز می‌شوند. ظاهراً این روشی بوده است که فیلسوفان قدیم (همچون: افلاطون، ارسطو، قدیس توماس آکویناس) برای پژوهش و گفتگو پیرامون مسائل از آن استفاده می‌کرده‌اند. این فهرست، عبارت است از پنج کلمه پرسشی که با (W) شروع می‌شوند: چه چیزی (What)، چه وقت (When)، چه مکانی/کجا (Where)، چرا (Why) و چه کسی (Who) و یک کلمه پرسشی که با (H): چگونه (How). این‌ها سازنده سؤالاتی هستند که پاسخ آنها به عنوان اطلاعات پایه، در جمع‌آوری اطلاعات یا حل مشکل در نظر گرفته می‌شود. معمولاً این سؤالات پایه‌ای در روزنامه‌نگاری، پژوهش و فعالیت‌های تحقیقی، کاربرد دارد.

قالب کلی سؤالات بر ساخته این کلمات، عبارتند از:

چه کسی / کسانی در موضوع، دخیل بوده است؟

چه پدیده/اتفاقی است؟

کجا موضوع اتفاق افتاده است؟

چه زمانی موضوع اتفاق افتاده است؟

چرا موضوع اتفاق افتاده است؟

و همچنین چگونه موضوع اتفاق افتاده است؟

*در فرانسه، این روش، مشهور به [QQoQCCP] است و هفت پرسش را در برمی‌گیرد:

چه کسی [Qui]، چه چیزی [Quoi]، کجا [Où]، چه زمانی [Quand]، چگونه [Comment]،

چه مقدار / چه میزان [Combien]، چرا [Pourquoi].

۶. بیان فرضیات [اصلی و فرعی]

فرضیه عبارت است از حدس و گمان اندیشمندانه در پاسخ به سؤال / سؤالات تحقیق، که محقق را در تشخیص نزدیک‌ترین و محتمل‌ترین راه برای کشف مجهول کمک می‌نماید. فرضیه‌ها به صورت جمله خبری [نه سؤالی و نه با بیان منفی] و بر پایه متغیرها و یا رابطه پیش‌بینی شده بین آنها به روشنی ذکر می‌شود. بهتر است پژوهشگر بعد از تدوین فرضیه‌ها، به منابع اخذ فرضیه [ها] اشاره کند. [برخی تحقیقات توصیفی نیاز به فرضیه ندارد، بلکه به جای آن پرسش‌هایی اصولی و محوری در جهت اهداف تحقیق تنظیم می‌شود به طوری که مسیر تحقیق را نشان می‌دهد].

۷. تعریف واژه‌ها و اصطلاحات و مفاهیم تخصصی / اختصاصی

توضیح و تعیین معنای مورد نظر از مصطلحات چندمعنا یا مبهم مورد بحث در پژوهش [در فصل کلیات].

۸. بیان اهداف [اصلی / فرعی].

۹. بیان جامعه آماری و محدوده زمانی - مکانی

(تعداد مورد مطالعه [اثر، هنرمند، و...] و نحوه انتخاب نمونه‌ها/ بیان قلمرو جمعیتی و مکانی تحقیق.

۱۰. نوع تحقیق

الف. بر اساس هدف:

* تحقیق بنیادی (نظری / تجربی) (صرفاً نتایج نظری و علمی دارد).

* تحقیق کاربردی (توسعه‌ای عملی) (نتایج آن برای بهینه‌سازی یک موضوع/ بهینه‌سازی عملکرد اشیاء یا اشخاص یا سازمان‌ها به کار می‌رود).

پژوهش بنیادی، بر اساس روش تحلیل، به دو دسته تقسیم می‌شوند:

الف/تحقیقات بنیادی تجربی

در این تحقیقات، داده‌ها و اطلاعات اولیه، با استفاده از روش‌های آزمایش، مشاهده، مصاحبه، و نظایر آن، گردآوری شده و با استفاده از روش‌ها و تکنیک‌های آماری و معیارهای پذیرفته شده مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

ب/تحقیقات بنیادی نظری

در این تحقیقات، اطلاعات و مواد اولیه تحلیل به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده و سپس با روش‌های مختلف استدلال، مورد تجزیه و تحلیل عقلانی قرار گرفته و نتیجه‌گیری می‌شود.

ب. بر اساس ماهیت و روش:

*تحقیقات تاریخی/ پرسش از چیستی و چگونگی در زمان گذشته/ با استفاده از اسناد و مدارک معتبر [با توجه به ضعف‌ها و شرایط و نقد بیرونی و درونی اسناد].

* تحقیقات توصیفی/ پرسش از چیستی و چگونگی در زمان حال/ تحقیقات توصیفی محض و تحقیقات توصیفی-تحلیلی.

* تحقیقات همبستگی/ برای کسب اطلاع از وجود رابطه بین متغیرها و اثبات آن.

* تحقیقات علّی/ تحقیقات پس رویدادی/ کشف رابطه علّی و معلولی پس از وقوع یک رویداد.

* تحقیقات تجربی/ تحقیقات آزمایشی/ هدف اصلی آن، کشف روابط علّت و معلولی بین متغیرهاست.

* تحقیق می‌تواند ترکیبی از دو یا چند نوع نیز باشد.

البته ممکن است موارد متعدد دیگری تحت عناوین مختلف بیان شود که به نوعی می‌تواند زیرمجموعه یکی از انواع پنج‌گانه مزبور تلقی شود و یا در برگیرنده برخی انواع ذکر شده باشند؛

**** تحقیق تداومی،** گاهی ممکن است طول زمان تحقیق زیاد شود و موضوع از جهت چگونگی مراحل تغییرات در نتیجه زمان، مورد مطالعه قرار گیرد. برخی این نوع تحقیق را نیز ذیل یکی از انواع پنج‌گانه قرار می‌دهند.

**** تحقیق موردی [Case Study]** یا موردکاوی یا نمونه‌پژوهی یا ژرفانگری، که برخی آن را زیرمجموعه تحقیقات توصیفی می‌دانند، تحقیقی است که در آن، هر واحد هم‌چون یک کل، به حساب می‌آید. مطالعه موردی، بررسی فشرده‌ای است با استفاده از شواهد چندگانه (که ممکن است کیفی، کمی یا هر دو باشد) از یک واحد مستقل که از لحاظ زمان و مکان محدود است. در پژوهش موردی، با مشاهده تمامی جوانب یک پدیده ملموس و بررسی ارتباط آن با دیگر پدیده‌هایی که آن را احاطه کرده‌اند، شناختی جامع از آن پدیده‌ها فراهم می‌آید. موردکاوی، در پژوهش کیفی، به منظور بررسی پدیده‌ها در داخل بافت حقیقی آنها به کار می‌رود. مطالعه موردی، هدف مطالعه است نه روش آن؛ و بنابراین، از لحاظ زمان و مکان و فعالیت، محدود است. در پژوهش موردی، با مشاهده تمامی جوانب یک پدیده ملموس و بررسی ارتباط آن با دیگر پدیده‌هایی که آن را احاطه کرده‌اند، شناختی جامع از آن پدیده‌ها فراهم می‌آید.

**** تحقیق پیمایشی** روشی است شامل جمع‌آوری اطلاعات به طور مستقیم از گروهی از افراد. در واقع پیمایش، روشی است برای به دست آوردن اطلاعاتی درباره دیدگاه‌ها، باورها، نظرات، رفتارها، انگیزه‌ها با مشخصات گروهی از اعضای یک جامعه. پیمایش یک فرایند پژوهشی است که به منظور جمع‌آوری اطلاعات درباره این موضوعات که: مردم چه می‌دانند؟ چه فکر می‌کنند؟ چه کاری انجام می‌دهند؟ ... انجام می‌پذیرد. پژوهش‌های پیمایشی می‌توانند در سه سطح انجام پذیرند که شامل «توصیف»، «تبیین و تحلیل» و «کشف» هستند. توصیف پدیده‌ها در برجسته ساختن، تشریح و وجود مسائل مختلف سازمانی و بیان ابعاد مختلف آن به منظور تصمیم‌گیری صحیح در جهت اقدامات اصلاحی بسیار ضروری و مهم به شمار می‌رود. در تحقیق پیمایشی، هدف بررسی توزیع ویژگی‌های یک جامعه است. در این نوع پژوهش، پارامترهای جامعه بررسی می‌شوند. در اینجا پژوهشگر با انتخاب نمونه‌ای که معرف جامعه است به بررسی متغیرهای پژوهش می‌پردازد.

توجه: تحقیقاتی که با «چرا» و «چگونه» آغاز می‌شوند، بیشتر تبیینی هستند و اغلب منجر به استفاده از روش‌های تحقیق تاریخی، موردکاوی، آزمایشی و یا توصیفی می‌گردند. آنها که به دنبال «چه چیزی» هستند، به روش تحقیق توصیفی می‌توانند انجام شوند. همچنین از تحقیقات ترکیبی همانند تحقیقات پیمایشی - توصیفی و یا تحقیقات آزمایشی - توصیفی و یا حتی تحقیقات مطالعه موردی - توصیفی نیز می‌توان استفاده کرد. این نوع

تحقیقات ممکن است با مقادیر و سؤالاتی نظیر «چه مقدار»، «چه کسی» و یا «کجا» نیز سروکار داشته باشند که در زمره تحقیقات پیمایشی قرار می‌گیرند. پرسش‌هایی که با «چه ارتباطی» آغاز می‌شوند، منجر به تحقیقات همبستگی، علی یا پس‌رویدادی می‌شود.

به اعتقاد برخی، در شاخه هنر، روش‌های زیر، بیشتر از سایر روش‌ها، مورد استفاده قرار می‌گیرند:

۱. تحقیق تاریخی.

۲. تحقیق توصیفی.

۳. تحقیق موردی و زمینه‌ای / تحقیق موردکاوانه.

* متغیر:

متغیرها، شرایط با خصوصیتی هستند که پژوهشگر آنها را دستکاری، کنترل یا مشاهده می‌کند. به سخن دیگر، متغیر عبارت است از حالت، موقعیت، و یا چیزی که بتواند تغییر کند یا تغییر به وجود آورد. معمولاً در تحقیقات، سه گروه متغیر، به شرح زیر قابل تشخیص است:

۱. متغیر مستقل با تأثیرگذار.

۲. متغیر وابسته یا تأثیرپذیر.

۳. متغیرهای نامربوط یا ناخواسته.

برای مثال، در «بررسی میزان فشار روانی در شرکت‌کنندگان سمپوزیوم مجسمه‌سازی و ارتباط آن با کیفیت آثار ارائه شده توسط آنها»، متغیرهایی که باید مطالعه شوند عبارتند از: ۱. میزان فشار روانی. ۲. کیفیت آثار هنرمندان شرکت‌کننده در سمپوزیوم مجسمه‌سازی. در مثال یادشده، متغیر مستقل با تأثیرگذار، «میزان فشار روانی» هنرمندان شرکت‌کننده در سمپوزیوم مجسمه‌سازی است و «کیفیت آثار هنرمندان شرکت‌کننده»، متغیر وابسته می‌باشد. متغیرهای ناخواسته می‌تواند شامل «سن شرکت‌کنندگان، نوع سمپوزیوم، محل برگزاری، مدیریت سمپوزیوم، شرایط موجود در سمپوزیوم، و نظایر آنها»، و هرگونه عملی باشد که بر کیفیت کار هنرمندان شرکت‌کننده تأثیر می‌گذارد. برخی از متغیرهای ناخواسته، قابل کنترل نیست ولی باید آنها را شناسایی نمود.

۱۱. بیان روش گردآوری اطلاعات

الف. کتابخانه‌ای (مجازی / واقعی).

ب. میدانی [مشاهده، مصاحبه، پرسشنامه] (مجازی / واقعی).

۱۲. بیان روش پردازش اطلاعات / روش تجزیه و تحلیل داده‌ها:

الف. کیفی (تحلیل عقلی و استدلالی)*:

- توصیفی (بیان ویژگی‌ها و جوانب آنچه هست/ بیان ویژگی‌های یک شخصیت [هنرمند، منتقد و نویسنده، صاحب نظر، و...]/ مکتب/ اثر عملکرد واقعه/ نظریه/ و...).

- تفسیری (کشف مراد اثر و معناهای پنهان).

- نقدی (بیان معایب و محاسن یک شخصیت [هنرمند، منتقد و نویسنده، صاحب نظر، و...]/ مکتب/ اثر/ عملکرد واقعه/ نظریه/ و...).

- تحلیلی (بیان اجزا یا جزئیات یک چیز/ بیان تحلیلی/ تحلیل کیفی/ تأکید بر تفسیر و معنا).

- مقایسه‌ای تطبیقی (بیان جهات اشتراک یا افتراق دو یا چند شخصیت مکتب/ اثر عملکرد واقعه/ نظریه/ و...).

- تبیینی (بررسی علت یا علل و چگونگی یک پدیده/ مکتب/ اثر واقعه/ نظریه/ و...).

- استنتاجی (کشف لوازم منطقی یک یا چند قضیه).

- نشانه‌ای.

پردازش داده‌ها می‌تواند از طریق تحلیل عقلی و استدلالی باشد. استدلال، عبارت است از تکیه بر معلومات برای کشف محمولات.

انواع روش‌های استدلال عبارتند از:

* استدلال قیاسی / [از کل به جزء]

در این نوع استدلال، از طریق معلومات کلی، مجهولات جزئی کشف می‌شود.

**استدلال استقرایی / [از جزء به کل]

در این روش، با استفاده از معلومات جزئی و برقراری ارتباط میان اجزا، حکم استنتاج می‌نمایند.

*** استقراء تمثیلی

استفاده از مشابهت یک معلوم برای کشف مجهول می‌باشد.

ارزش تمثیل، کمتر از قیاس و استقراء است.

اعتقاد بر این است که: قیاس برای یقین مفید است، استقراء برای ظن، و تمثیل برای احتمال.

* سیر از کلی به جزئی یعنی نخست محمولی برای یک موضوع کلی ثابت شود و بر اساس آن حکم جزئیات

موضوع معلوم گردد چنین سیر فکری که در منطق قیاس نامیده می‌شود با شرایطی مفید یقین می‌باشد یعنی در

صورتی که مقدمات آن یقینی باشند و قیاس هم به شکل صحیحی تنظیم شده باشد منطقیون بخش مهمی از منطق

کلاسیک را به بیان شرایط ماده و صورت قیاس یقینی برهان اختصاص داده‌اند.

****سیر از جزئی به کلی** یعنی با بررسی افراد یک ماهیت و یافتن خاصیت مشترکی بین آنها حکم کنیم که خاصیت مزبور برای آن ماهیت ثابت و در همه افراد آن تحقق دارد. این کار را در اصطلاح **منطق استقراء** می‌نامند [می‌گویند از استقراء نمی‌شود عملاً نتیجه یقینی و غیر قابل تردید گرفت].

****سیر از جزئی به جزئی دیگر** یعنی دو موضوعی که مشابه یکدیگرند و حکم یکی از آنها معلوم است همان حکم را برای دیگری اثبات کنیم به استناد شباهتی که میان دو موضوع وجود دارد. این کار را به اصطلاح **منطقی تمثیل** و به اصطلاح **فقهی قیاس** می‌گویند بدیهی است که صرف مشابهت دو موضوع، موجب یقین به اشتراک حکم آنها نمی‌شود و از این روی تمثیل مفید یقین نیست و ارزش علمی ندارد.

*واژه **"Analysis"** در لغت به معنای «تحلیل» است. در فرآیند تحقیق، پس از گردآوری داده‌ها، گام بعدی شامل تجزیه و تحلیل داده‌ها است. وقتی سخن از تجزیه و تحلیل داده‌ها به میان می‌آید، این تصور حاصل می‌شود که منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها تنها به شیوه آماری است، در صورتی که چنین نیست و این شیوه فقط یکی از طرق مهم تجزیه و تحلیل است که برای تحقیقات و داده‌هایی به کار می‌رود که جنبه آماری داشته باشد. یکی از مهم‌ترین عامل‌هایی که بر تصمیم‌گیری راجع به نوع تحلیل تأثیر می‌گذارد نوع داده‌هایی است که پژوهشگر جمع‌آوری می‌کند و یا در اختیار دارد. یکی از تفاوت‌های عمده بین پژوهش‌های کیفی و کمی در این است که پژوهش‌های کیفی به طور عمده به تدوین یا ساخت فرضیه منتج می‌شوند اما پژوهش‌های کمی به آزمون فرضیه می‌پردازد.

ب. کمی/آماری

۱۳. بیان مشکلات، تنگناها و محدودیت‌های احتمالی تحقیق

دسترسی به اطلاعات/ مشکلات مالی و اداری و غیره ...

۱۴. هزینه‌های تحقیق

۱۵. فصل‌بندی تحقیق

ذکر ریز موضوعات تحقیق (عناوین اصلی و فرعی بخش‌ها و فصل‌ها).

* در ایران به صورت رایج، بیشتر رساله‌ها در سه یا پنج [یا: هشت فصل تدوین می‌شوند. هر چند این یک توصیه بوده و الزامی نیست اما بهتر است رعایت شود. هم‌چنین بهتر است اگر پنج فصل در نظر گرفته شد، در ابتدای فصل‌های اول، دوم، سوم و چهارم، مقدمه نوشته شود. نوشتن مقدمه برای فصل پنجم چندان رایج نیست. برای فصل‌های یک تا چهار، بهتر است جمع‌بندی در انتهای هر فصل نوشته شود.

*توجه به بخش /فصل/قسمت/جزء. تنظیم پلکانی با استفاده از بزرگ و کوچک کردن حروف، سیاه و نازک کردن حروف، شماره‌های فارسی و یونانی و ...، نشانه‌های تصویری [دایره و مربع و ...] ضروری است.

۱۶. زمان‌بندی تحقیق

پیش‌بینی تفصیلی زمان انجام تحقیق به تفکیک مراحل یا بخش‌ها و فصل‌های تحقیق. بهتر است زمان‌بندی در قالب جدول* ارائه گردد.

*نمونه جدول در پیوست ۳ آمده است.

۱۷. فهرست اولیه و موقت منابع و مآخذ

فارسی و غیرفارسی، کتاب و مقاله و سایر منابع، به تفکیک.

۱۸. ضمائم (در صورت لزوم)

پیوست ۱

ساختار پیشنهادی رساله (دکتری) / الگوی ۱

فصل اول: کلیات پژوهش

مقدمه

- طرح مسأله

- ضرورت و اهمیت طرح

- اهداف تحقیق [اهداف اصلی و فرعی]

- پرسش‌ها

- فرضیه‌ها

- روش‌شناسی (نوع تحقیق / گستره و جامعه تحقیق).

- نوآوری‌های پژوهش / فواید و استفاده‌ها.

- [محدودیت‌ها و تنگناهای پژوهش]

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش [پیشینه و ادبیات تحقیق]

- مبانی نظری / واژه‌ها، اصطلاحات و مفاهیم تخصصی و کلیدی.

- پیشینه.

۱. مبانی نظری (Theoretical Foundations).

[مبانی نظری می‌تواند شامل نظریه‌ها، چارچوب‌ها، یا مدل‌ها یا مفاهیمی باشد که در پایه‌ریزی یک طرح یا برنامه

یا تحقیق مدنظر قرار می‌گیرد و به آن یا آنها استناد می‌شود.

مبانی نظری شامل تعیین و تبیین واژه‌های کلیدی، نظریه‌ها، اصطلاحات و مفاهیم تخصصی و اختصاصی است.

در باب انتخاب مبانی نظری پایان‌نامه و پروپوزال باید به مراحل زیر توجه نمود:

۱. بررسی نظریات و تئوری‌های موجود در باب موضوع پژوهش.

۲. نقد نظریات و تئوری‌ها.

۳. مشخص نمودن نوع نظریه‌مبنایی در پژوهش.

۴. بررسی جوانب و رویکردهای موجود در تئوری انتخاب شده.

۵. تعیین رویکرد مناسب در تئوری جهت طرح پژوهش.

۶. بررسی تاریخچه و سیر شکل‌گیری رویکرد مدنظر.

۷. بررسی صاحب‌نظران مطرح در رویکرد انتخاب شده.

۸. تعریف متغیرهای پژوهش از دیدگاه صاحب نظران.
۹. نقد و ارزیابی تعاریف ارائه شده و مشخص نمودن تعاریف مورد استناد در پژوهش برای متغیرها.
۱۰. جمع بندی مبانی نظری پژوهش در قالب محتوایی مدون و منسجم.

۲. پیشینه

پس از یافتن مسئله تحقیق و تصویب پروپوزال، دومین فصلی که برای انجام پایان نامه/رساله باید به انجام برسانید، بخش مرور ادبیات تحقیق و بررسی پیشینه تحقیق هست. بررسی پیشینه تحقیق، به منظور مطالعه تحقیقات و پژوهش های قبلی صورت گرفته در زمینه و موضوعات مشابه می باشد. در این زمینه می خواهیم بدانیم که دیگران چه کارهایی را انجام داده اند تا کجا و چه حوزه هایی را مورد بررسی قرار داده اند و از چه روش هایی برای حل مسئله تحقیق استفاده کرده اند. برای بررسی پیشینه، باید تلاش کرد که همه مراکز و منابعی که گزارش های گذشته در آنها وجود دارد را مورد بررسی و جستجو قرار دهید.

به مطالعه پیشینه تحقیق،

مرور ادبیات تحقیق (Literature Review) یا مرور ادبیات مرتبط (Review of related literature) یا

مرور ادبیات مرتبط/مرور ادبیات و مطالعات مرتبط REVIEW OF RELATED LITERATURE AND

(STUDIES) نیز گفته می شود.

فصل سوم: روش شناسی پژوهش

- روش پژوهش جامعه پژوهش / جامعه آماری

- روش نمونه گیری و حجم نمونه

- ابزارها و شیوه های گردآوری اطلاعات و داده های تحقیق روش تجزیه و تحلیل داده ها و اطلاعات

* فصل سوم، ممکن است فصلی کوتاه باشد اما در عین حال، فصلی بسیار مهم است زیرا روند واقعی پژوهش، ابعاد و راهکارهای آن را نشان می دهد.

فصل چهارم: یافته های پژوهش

به طور خلاصه، فصل چهارم، با عنوان یافته های پژوهش، شامل موارد زیر است:

- مقدمه (می توان توضیح داد که در این قسمت چند جدول و نمودار ارائه می شود و هدف هر کدام چیست).

- جداول و نمودارها (هرجدول یا نمودار در متن باید توضیح داده شود/ داده های خام با استفاده از فنون آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد).

* این فصل باید اهداف، فرضیه/فرضیه ها و سؤالات پژوهش را پوشش دهد.

*در نوشتن یافته‌ها، بایستی از نوشتن جملاتی که بیانگر تعریف و تمجید است پرهیز شود؛ مثل جمله‌هایی نظیر یافته‌های جالب، منحصر به فرد، بی نظیر و جذاب و ... تبیین یافته‌های پژوهش و مقایسه آنها با سایر پژوهش‌های انجام شده.

فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

-نتایج بایستی به صورت واضح و بدون تفسیر نوشته شوند و می‌توان آنها را به صورت متن، جدول، نمودار یا ترکیبی از آنها ارائه کرد.

-بیان محدودیت‌های پژوهش می‌تواند در این فصل قرار گیرد.

* یادتان باشد که این فصل [فصل پنجم]، متعلق به پژوهشگر است.

منابع فارسی

منابع غیرفارسی

ضمائم / پیوست‌ها

*البته می‌توان، ساختار رساله دکتری را نیز بر اساس الگوی ۲ [یا ترکیبی از الگوهای ۱ و ۲/ یا الگوهای دیگری] نیز طراحی نمود.

** بر اساس نظر استاد/استادان محترم راهنما و نیاز پژوهش و هم‌چنین نوع پژوهش، می‌توان رساله را به دو بخش کلی تقسیم نمود.

در این صورت، هر بخش شامل تعدادی فصل خواهد بود.

پیوست ۲

ساختار پیشنهادی رساله (دکتری)/الگوی ۲

بخش‌های اصلی یک پژوهش دانشگاهی، به طور کلی عبارتند از:

قسمت‌های پیش از محتوا/ قسمت‌های اصلی محتوا/ قسمت‌های پس از محتوا

۱. قسمت‌های پیش از محتوا:

• جلد و اطلاعات روی آن

• صفحه بسم‌الله [بسمله]

• صفحه عنوان

• صفحه گواهی دفاع از پایان‌نامه

• صفحه اصالت اثر

• صفحه تقدیم‌نامه (اختیاری)

• صفحه قدردانی (اختیاری)

• چکیده و واژگان کلیدی

• پیشگفتار (اختیاری)

• فهرست‌های پیش از محتوا (۱/ فهرست مطالب یا مندرجات [شامل مقدمه، عناوین اصلی و فرعی فصل‌ها،

عنوان کتاب‌نامه و عناوین پیوست‌ها]، ۲/ فهرست علائم و اختصارات (در صورت وجود).

* بنا به بعضی شیوه‌نامه‌ها: عنوان‌های جداول، نمودارها و جز آن‌ها نیز در این قسمت می‌آید.

۲. قسمت‌های اصلی محتوا:

• مقدمه/فصل کلیات

مقدمه می‌تواند حداکثر تا ۲۰ درصد پژوهش‌نامه یا بحث اصلی باشد. مقدمه، می‌تواند کلیات تحقیق را معرفی کند؛ مسائلی از قبیل: بیان مسأله، سؤالات پژوهش و فرضیه‌ها، بیان اهمیت مسأله، هدف‌های پژوهش و پیش‌فرض‌ها، مبانی نظری، مفاهیم و تعاریف خاص و توضیح چگونگی روش تحقیق، معرفی ساختار پایان‌نامه و فصل‌های آن. در حقیقت، مقدمه که می‌تواند کلیات پژوهش را در برگیرد، طرح تحقیق توسعه یافته و تکمیل شده پژوهش است که مواردی نظیر آنچه در «طرح تحقیق» از آنها بحث شد را شامل می‌شود: موضوع، هدف و دامنه پژوهش؛ انگیزه یا عامل روی‌آوری به موضوع؛ فواید علمی و کاربردی؛ پیشینه تحقیق و بررسی و نقد پژوهش‌های مرتبط گذشته؛ نوآوری و جهات امتیاز طرح حاضر؛ روش تحقیق؛ عناوین و معرفی اجزای فصل‌ها؛

منابع اصلی تحقیق: محدودیت‌ها و دشواری‌های مربوط به موضوع؛ تعریف اصطلاحاتی که در پژوهش به کار رفته است؛....

• متن (پیکره اصلی / فصل‌های اصلی پژوهش)

در بحث اصلی و بدنه تحقیق، از طریق بخش‌ها و فصل‌ها و زیرفصل‌ها و تقسیمات منطقی دیگر، تناسب حجم مطالب فصل‌ها ارتباط منطق فصل‌ها و تنظیم فصل به فصل، آنچه که لازم است باید گفته شود.

• خاتمه (فصل یافته‌ها، نتایج و پیشنهادها)

• نتیجه‌گیری می‌تواند حداکثر ۵ تا ۱۰ درصد بحث اصلی باشد.

۳. قسمت‌های پس از محتوا:

• پی‌نوشت‌ها (در صورت وجود)

فهرست‌های پس از محتوا: (۱/ فهرست مآخذ تصویری [تصاویر و شکل‌ها]. ۲/ فهرست منابع و مآخذ. فهرست اعلام [اختیاری])

• پیوست‌ها و ضمائم

گزارش کار عملی به همراه تصاویر مربوطه [این قسمت مختص رشته‌های هنری دارای پروژه عملی است].

• چکیده انگلیسی

• صفحه عنوان انگلیسی

سازماندهی یک پژوهش‌نامه [پایان‌نامه / رساله]:

به طور کلی، اصلی‌ترین ضابطه در سازماندهی یک پژوهش‌نامه بدین شرح است:

مقدمه (بگویید چه چیزی می‌خواهید بگویید)

بحث اصلی (آن را بگویید)

نتیجه‌گیری (بگویید که آن را گفته‌اند و چه به دست آورده‌اید)

تفاوت بین پایان‌نامه کارشناسی ارشد (Thesis) و رساله دکتری (Dissertation) در فرانسه: پایان‌نامه (Mémoire) و رساله (These)

*در برخی از دانشگاه‌ها بین رساله و پایان‌نامه تفاوتی قائل نیستند. اما بین این دو واژه تفاوت وجود دارد. معمولاً واژه پایان‌نامه یا تز برای درجه کارشناسی ارشد (Master) بیان می‌شود و رساله یا دیزرتیشن برای درجه دکتری (PhD).

* در پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشجو برای اولین بار به طور جدی کار پژوهشی خود را آغاز می‌کند. از دانشجو انتظار می‌رود به اصول روش تحقیق توجه کند و پژوهش او از اصالت و نوآوری (Originality) برخوردار باشد.

* در حالی که در رساله دکتری از دانشجو انتظار می‌رود نه تنها پژوهش او از اصالت و نوآوری برخوردار باشد، بلکه تئوری‌ها، اندیشه‌ها، تفسیرها و تحلیل‌های خود را درباره هرگونه اطلاعات گردآوری شده، بیان کند. در واقع حضور اندیشه‌های خود پژوهشگر در رساله دکتری برجسته است. در نهایت، در رساله دکتری پژوهشگر باید بتواند نظریه‌ای جدید یا ناقص یا تأییدکننده نظریات پیش از آن را ارائه دهد. در زبان فارسی، **پایان‌نامه و رساله**، به ترتیب برای کارشناسی ارشد و دکتری استفاده می‌شود.

پیوست ۳

***نمونه جدول زمانبندی تحقیق: «گانت چارت» [Gant Chart]

نمودار گانت یا گانت چارت، نوعی نمودار میله‌ای است که برنامه زمانبندی پروژه را نشان می‌دهد. این نمودار، ابزاری مفید برای برنامه‌ریزی و زمانبندی پروژه‌ها می‌باشد. زمانی که مدیریت علمی شکل گرفت، هنری گانت [۱۸۶۱-۱۹۱۹] [Henry Gantt]، ابزاری برای نمایش میزان پیشرفت یک پروژه در قالب یک جدول ویژه را به وجود آورد. کاربرد اولیه این جدول، پیگیری میزان پیشرفت پروژه‌های ساخت کشتی بود. اکنون نیز برنامه‌ریزی گانت به صورت نمودارهای افقی میله‌ای در مدیریت پروژه‌ها بسیار پرکاربرد است. این نمودار، موارد مختلفی را نشان می‌دهد، از جمله: چه کارهایی و یا عملیاتی باید انجام گیرد. / چه وظایفی باید به طور هم‌زمان دنبال گردد. در داخل هر عملیات چه وظایفی باید به طور سریالی انجام شود. زمان شروع و پایان هر وظیفه در چه تاریخی است. دستیابی به هدف نهایی در چه تاریخی به دست می‌آید.

این روش، چهارچوب سخت‌گیرانه ندارد و شما می‌توانید بر اساس مدیریت خود، نیاز پژوهش و زمان مورد نظر برای انجام پروژه (مثلاً در یک، دو یا سه نیمسال)، تغییراتی در آن ایجاد کرده، مواردی را حذف یا اضافه کنید. گانت چارت را به شکل‌ها و با محتویات مختلف و متنوعی می‌توان طراحی و تنظیم کرد.

نمونه ساده‌ای از «گانت چارت» تنظیم شده برای یک دوره فرضی ۲۲ ماه

ردیف	عنوان فعالیت	زمان (ماه)																					
		۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱	بازخوانی طرح تحقیق پروپوزال																						
۲	شناسایی منابع جدید																						
۳	فیش‌برداری از منابع																						
۴	تهیه و تنظیم تصاویر مورد نظر																						
۵	پیش‌بینی فصل اول (فصل‌های اول و دوم) ارائه به استاد راهنما																						
۶	پیش‌بینی فصل دوم (فصل‌های سوم و چهارم) ارائه به استاد راهنما																						
۷	پیش‌بینی فصل سوم (فصل پنجم) ارائه به استاد راهنما																						
۸	بازخوانی و تنظیم فصل اول (فصل‌های اول و دوم)																						
۹	بازخوانی و تنظیم فصل دوم (فصل‌های سوم و چهارم)																						
۱۰	بازخوانی و تنظیم فصل سوم (فصل پنجم)																						
۱۱	تنظیم و تدوین نتیجه‌گیری تنظیم مقدمه/کلیات پژوهش ارائه به استاد راهنما																						
۱۲	اصلاح و ویرایش تصاویر																						
۱۳	صفحه‌آرایی																						
۱۴	ویرایش نهایی متن																						
۱۵	پرینت نهایی برای ارائه به استاد راهنما																						
۱۶	ارائه درخواست دفاعیه به گروه آموزشی به همراه ارائه نسخه‌های پرینت رساله																						

- شروع [فرضی] ماه اول: اردیبهشت ۱۳۹۸
- پایان [فرضی] ماه آخر: اسفند ماه ۱۳۹۹